

ใบความรู้ เรื่องรัฐโบราณในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ รากเหง้าแห่งอุษาคเนย์
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๔ รัฐโบราณในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
รายวิชา ประวัติศาสตร์ ๑ รหัสวิชา ส ๒๑๑๐๔ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ศรีเกษตร (พุทธศตวรรษที่ ๘ - ๑๔)

- รัฐของชาวพยู หรือปยู หรือเพียว
- **อาณาเขต** : บริเวณลุ่มแม่น้ำอิรวดีในภาคกลางและภาคใต้ของเมียนมา ศูนย์กลางอยู่บริเวณเมืองศรีเกษตร (เมืองแปร)
- **ศาสนา** : ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท
- **ความเจริญ** : ได้รับความเจริญด้านอักษรศาสตร์จากอินเดีย มีการเผาศพ และการสร้างสถูป
- **การสิ้นสุด** : ถูกอาณาจักรน่านเจ้า (อยู่ทางตอนใต้ของจีน) รุกราน และตกอยู่ภายใต้อำนาจของพุกามในที่สุด

มอญ หรือสุธรรมวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๒๑)

- รัฐของชาวมอญโบราณ ซึ่งเรียกตนเองว่า “ระเม็ง” หรือ “รามัญ”
- **อาณาเขต** : บริเวณอ่าวมะตะมะ ทางตอนใต้ของเมียนมา ศูนย์กลางอยู่บริเวณเมืองสะเทิม
- **ศาสนา** : พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท
- **การสิ้นสุด** : ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพุกาม ต่อมาได้ฟื้นฟูอำนาจขึ้นใหม่ในนาม “หงสาวดี” แต่ก็ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของชาวมอญอีกครั้งในยุคของพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้แห่งราชวงศ์ตองอู

พุกาม (พุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๙)

- รัฐของชาวมอญ ก่อตั้งโดยพระเจ้าอโนรธา มังช่อ (พระเจ้าอนิรุทธ) ซึ่งเข้ายึดครองรัฐปยูและรัฐมอญ
- **อาณาเขต** : พื้นที่ส่วนใหญ่ของเมียนมาในปัจจุบัน
- **ศาสนา** : พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท โดยสร้างวัดและเจดีย์จำนวนมากจนได้ชื่อว่า “เมืองแห่งทะเลเจดีย์”
- **การสิ้นสุด** : ถูกมองโกลรุกรานจนล่มสลายใน พ.ศ. ๑๘๓๐
- **หลังการสิ้นสุด** : มีการฟื้นฟูและก่อตั้งอาณาจักรใหม่ คือตองอู โดยแผ่ขยายอาณาเขตครอบคลุมทั้งเมียนมาและดินแดนโดยรอบ โดยย้ายราชธานีมายังหงสาวดี แต่ต่อมาได้ย้ายศูนย์กลางไปอยู่ในเขตพื้นที่ตอนลี้กจากชายฝั่ง เช่น อังวะ อมรปุระ และที่มั่นทะเลย์ จนตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษในที่สุด

ทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖)

- รัฐของชาวมอญโบราณ ปรากฏชื่อในเอกสารจีนว่า “โถโลโปติ”
- **อาณาเขต** : ภาคกลางของไทย และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มีศูนย์กลางหลายแห่ง เช่น นครชัยศรี (จังหวัดนครปฐม) ละโว้ (จังหวัดลพบุรี) คูบัว (จังหวัดราชบุรี) อุทอง (จังหวัดสุพรรณบุรี)
- **ศาสนา** : พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท โดยพบพระพุทธรูปศิลปะขนาดใหญ่ประทับห้อยพระบาท ธรรมจักร และกวางหมอบ และเจดีย์ต่าง ๆ เช่น เจดีย์จุลประโทน เขาคลิงนอก
- **ความเจริญ** : จารึกภาษามอญโบราณ การปกครองในระบอบกษัตริย์ (พบเหรียญเงินที่มีจารึกว่า “ศรีทวารวดี ศวรูปณะะ” แปลว่า พระเจ้าศรีทวารวดีผู้มีบุญอันประเสริฐ)
- **การสิ้นสุด** : ถูกกัมพูชา (เขมรโบราณ) แผ่อำนาจเข้ามาแทนที่

พูนัน (พุทธศตวรรษที่ ๖ - ๑๑)

- รัฐแห่งแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปรากฏชื่อในเอกสารจีนว่า “ผุหนาน”
- อาณาเขต : ระหว่างทะเลสาบเขมรและที่ราบปากแม่น้ำโขง และครอบคลุมถึงลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง ลุ่มแม่น้ำชี-มูล และอาจรวมถึงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ศูนย์กลางคือเมืองวยาธปุระ มีเมืองออกแก้ว(อ็อกแอก) เป็นเมืองท่าสำคัญ
- ศาสนา : ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู (โดยเฉพาะไศวนิกาย) พระพุทธศาสนา และบูชาพญานาคตามความเชื่อเดิม
- ความเจริญ : เดิมผู้หญิงเป็นใหญ่ ต่อมารับอารยธรรมอินเดีย คือระบอบสมมติเทพ (กษัตริย์เป็นเสมือนเทพ)
- การสิ้นสุด : ถูกเจนละยึดครอง

กัมพูชา หรือเมืองพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๒๐)

- รัฐของชาวเขมร (ขอม) โดยเจริญสืบต่อมาจากเจนละหรืออิตานปุระ
- กษัตริย์พระองค์แรก คือพระเจ้าชัยวรมันที่ ๒
- อาณาเขต : ครอบคลุมบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง (ประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน) รวมถึงตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย
- ศาสนา : ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยพบปราสาทหิน (เช่น ปราสาทนครวัด ปราสาทบายน) เทวรูปเทพเจ้าต่าง ๆ ศิวลึงค์ เทวรูปพระโพธิสัตว์ และพระพุทธรูป
- ความเจริญ : รับอารยธรรมจากอินเดียโดยเฉพาะด้านการปกครอง (ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์) และความเชื่อในระบอบกษัตริย์ (สมมติเทพ) ซึ่งได้ถ่ายทอดให้กับอาณาจักรอยุธยา
- การสิ้นสุด : ถูกอยุธยาโจมตีและยึดครองเป็นประเทศราช (เมืองขึ้น)

นามเวียด หรือเวียดนาม (พุทธศตวรรษที่ ๒ - ๒๕)

- รัฐของชาวเวียด ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของจีนเป็นระยะ ๆ ทำให้เวียดนามมีรากฐานวัฒนธรรมแบบจีน
- อาณาเขต : บริเวณลุ่มแม่น้ำแดง ทางตอนเหนือของเวียดนาม ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเว้
- ศาสนา : แนวคิดของลัทธิขงจื๊อ ลัทธิเต๋า และพระพุทธศาสนานิกายมหายาน
- การสิ้นสุด : ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส

จามปา (พุทธศตวรรษที่ ๘ - ๒๔)

- รัฐของชาวจาม ซึ่งมีความคล้ายคลึงทางชาติพันธุ์กับมาเลเซียและอินโดนีเซีย ปรากฏชื่อในเอกสารจีนว่า “หลินยี”
- อาณาเขต : ทางตะวันออกเฉียงสุดของคาบสมุทรมอินโดจีน (ตอนกลางและใต้ของประเทศเวียดนามในปัจจุบัน)
- ศาสนา : ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ต่อมาเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม
- ความเจริญ : มีความสามารถในการเดินเรือ
- การสิ้นสุด : ถูกเวียดนามยึดครอง และกลืนชาวจามเป็นชนกลุ่มน้อย

ล้านช้าง หรือลาว (พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๕)

- รัฐของชาวไทลาว
- อาณาเขต : พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบหุบเขาทางฝั่งซ้ายของลุ่มแม่น้ำโขง (ประเทศลาวในปัจจุบัน รวมถึงพื้นที่บางส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย) ไม่มีทางออกสู่ทะเล

- ศูนย์กลาง : ศูนย์กลางแห่งแรกคือหลวงพระบาง ต่อมาย้ายไปยังเวียงจันทน์
- ศาสนา : พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท โดยพบพระพุทธรูป วัดและเจดีย์ต่าง ๆ
- การสิ้นสุด : ตกเป็นประเทศราชของไทยสมัยธนบุรี ต่อมาตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส

ศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๘)

- รัฐของกลุ่มชนที่พูดภาษามลายู ปรากฏชื่อในเอกสารจีนว่า “ชิลีโพซี”
- เกิดจากการรวมตัวของเมืองท่าต่าง ๆ ในบริเวณช่องแคบมะละกา ช่องแคบซุนดา และคาบสมุทรมลายู
- อาณาเขต : บนเกาะสุมาตราและคาบสมุทรมลายู ศูนย์กลางอาจอยู่ที่เมืองปาเล็มบัง ประเทศอินโดนีเซีย ส่วนนักวิชาการไทยส่วนใหญ่ระบุว่าศูนย์กลางคือเมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ศาสนา : พระพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยพบหลักฐาน เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระบรมธาตุไชยา
- ความเจริญ : ร่ำรวยจากการผูกขาดและการเก็บภาษีค่าคุ้มครอง โดยควบคุมเมืองท่าในเขตคาบสมุทรมลายู ทำให้มีการรวบรวมผลิตผลจากตอนในของแผ่นดินออกมาสู่เมืองท่า และยังมีกองทัพเรือที่เข้มแข็ง
- การสิ้นสุด : ทำสงครามกับคู่แข่งทางการค้า คือโจฬะและอาณาจักรบนเกาะชวา ประกอบกับจีนส่งเรือมาค้าขายโดยตรงกับดินแดนต่าง ๆ โดยไม่ผ่านศรีวิชัย ในที่สุดก็ล่มสลายลงเพราะพ่ายแพ้ชวาใน พ.ศ. ๑๘๑๘

รัฐบนเกาะชวา (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๒๑)

- มะตะรัม (เมตัง) : มีทั้งราชวงศ์ที่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และราชวงศ์ที่นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน / เป็นคู่แข่งทำสงครามแย่งชิงอำนาจทางการเมืองและการค้ากับศรีวิชัย / เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างหมู่เกาะเครื่องเทศกับเกาะสุมาตรา มลายู และอินเดีย / โบราณสถานสำคัญ คือบุโรพุทโธ (สร้างโดยราชวงศ์ไศเลนทร์)
- เคติรี : เจริญต่อจากมะตะรัม / มีความมั่งคั่งจากการค้าเครื่องเทศ / เป็นศูนย์กลางของวิทยาการด้านวรรณกรรม / มีการนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนานิกายมหายาน
- สิงหัดสำหรับ : เจริญต่อจากเคติรี / พยายามตั้งตัวเป็นผู้นำทางการค้าของรัฐในหมู่เกาะเพื่อต่อต้านอำนาจราชวงศ์หยวนของจีน แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ / สร้างสรรค์ศิลปะแบบชวาแท้
- มัชปาหิต : เจริญต่อจากสิงหัดสำหรับ / มีการขยายอิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวาง จนควบคุมการค้าในชวาตอนใต้ของคาบสมุทรมลายู สุมาตรา บาห์ลี บอร์เนียว ตลอดจนหมู่เกาะเครื่องเทศ / ต่อมาเสื่อมอำนาจลงเพราะการเข้ามาของอิสลาม จนแตกแยกออกเป็นรัฐขนาดเล็ก และตกเป็นอาณานิคมของเนเธอร์แลนด์ในที่สุด

อาณาจักรมะละกา (พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑)

- รัฐทางตอนใต้ของประเทศมาเลเซีย กษัตริย์เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามจึงได้รับการสนับสนุนจากพ่อค้ามุสลิม ทำให้มะละกาเป็นฐานการเผยแผ่ศาสนาอิสลามในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- อาณาเขต : บริเวณช่องแคบมะละกา จึงสามารถควบคุมเส้นทางการเดินเรือในช่องแคบมะละกาได้สะดวก
- การสิ้นสุด : โปรตุเกสซึ่งเป็นชาติแรกที่เดินทางมาถึงภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถยึดครองมะละกาได้